

אימוץ אמצעים טכנולוגיים לצרכים רפואיים על ידי זקנים והקשר למוגבלות בתפקוד

איילת ברג-ורמן יניב כהן שירלי רזניצקי
איתי מנהיים דנה וייס

עריכת לשון: רונית כהן בן-נון
תרגום לאנגלית (תקציר): חני מנור
עיצוב גרפי: ענת פרקו טולדנו

עורכת ראשית: רויטל אביב מתוק

המחקר מומן בסיוע המכון הלאומי לחקר מדיניות הבריאות ושירותי הבריאות

מכון מאירס ג'וינט ברוקדייל

ת"ד 3886 ירושלים 9103702

טלפון: 02-6557400

brook@jdc.org | brookdale.jdc.org.il

ירושלים | חשוון תשפ"ג | נובמבר 2022

תקציר

רקע

בשנים האחרונות אנו עדים לגל חדשנות באמצעים טכנולוגיים לצרכים רפואיים, החל משימוש ביישומונים (אפליקציות) וכלה ברובוטים המסייעים בפעולות היום-יום. אימוץ אמצעים טכנולוגיים עשוי לסייע לזקנים להמשיך לגור בביתם בביטחון, לשפר את איכות חייהם ואת נגישותם לשירותי בריאות, ובכך להביא לצמצום אי-שוויון בקבלת טיפולים רפואיים ולחיסכון בהוצאות על בריאות. החשיבות של שימוש באמצעים טכנולוגיים לצרכים רפואיים עולה עם הזדקנות האוכלוסייה והעלייה בתחלואה הכרונית, המביאים לגידול בהוצאה הלאומית על בריאות.

אימוץ אמצעים טכנולוגיים על ידי זקנים מושפע מתפיסת התועלת שאמצעים אלו מביאים, מעמדותיהם של הזקנים כלפי טכנולוגיה ומכוונותיהם להשתמש בה, וכן ממאפיינים אישיים וחברתיים של הזקנים, כגון רמת האוריינות הדיגיטלית שלהם ונגישותם לאמצעים טכנולוגיים. כיום חסר מידע על עמדות של זקנים עם מאפיינים שונים כלפי אימוץ אמצעים טכנולוגיים לצרכים רפואיים בבית ועל נכונותם לכך, וכן על הקשר בין אימוץ הטכנולוגיה למצב התפקוד שלהם.

משום כך הגיש צוות המחקר במכון מאירס-ג'וינט-ברוקדייל הצעת מחקר בנושא זה למכון הלאומי לחקר שירותי הבריאות ומדיניות הבריאות, והוא אישר את מימונו.

מטרות

מטרת-העל של המחקר היא לבחון את השימוש שעושים זקנים באמצעים טכנולוגיים בכלל, ובאמצעים טכנולוגיים לצרכים רפואיים בפרט, וכן את עמדותיהם כלפי השימוש בהם.

שיטה

1. ניתוח נתונים בנושא שימוש באמצעים טכנולוגיים מן הסקר החברתי של הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה (למ"ס), 2019; ניתוח משני של נתונים מסקרים שנערכו במסגרת ארבעה מחקרי הערכה של תוכניות חלוץ ומתן שירותים, שבוצעו בשנים 2018-2020 במכון מאירס-ג'וינט-ברוקדייל: הסקרים כללו נתונים על שימוש באמצעים טכנולוגיים ועמדות של זקנים ברמות מוגבלות שונות כלפי טכנולוגיה.
2. ניתוח איכותני משבע קבוצות מיקוד שנערכו עם זקנים ברמות תפקוד שונות וברמות אוריינות דיגיטלית שונות.
3. התייעצות עם שלושה מומחים מובילים בתחום כדי לגבש המלצות למדיניות.

ממצאים עיקריים

המאפיינים הקשורים לשיעורי שימוש נמוכים באמצעים טכנולוגיים באופן כללי ובאמצעים טכנולוגיים המשמשים לצרכים רפואיים, הם גיל (+75), מוגבלות בתפקוד, השכלה (לא אקדמאית), מצב כלכלי (קושי לכסות הוצאות חודשיות) ועמדות שליליות כלפי שימוש באמצעים טכנולוגיים. למרות התועלת שעשוי להביא שימוש באמצעים טכנולוגיים לאיכות חייהם של זקנים המוגבלים בתפקוד, שיעורי השימוש באמצעים טכנולוגיים נמוכים יותר בקרב זקנים המוגבלים בתפקוד מבקרב זקנים עצמאיים. לעמדות כלפי שימוש באמצעים טכנולוגיים יש השפעה רבה על השימוש בהם בפועל, גם כשמפקחים על המאפיינים שצוינו לעיל. הגורמים העיקריים המעכבים שימוש באמצעים טכנולוגיים הם: פחד מכישלון, קשיים פיזיים, בושה והתנגדות כללית לטכנולוגיה. גורמים המקדמים שימוש הם: מודעות לתועלת הטמונה בהם, בני משפחה שעוזרים ולימוד המותאם לקצב של הזקן וליכולותיו.

המלצות

ההמלצות גובשו לאחר הצגת הממצאים למומחים המובילים בתחום ולאחר התייעצות עימם.

נוכח השימוש המועט באמצעים טכנולוגיים בקרב זקנים המוגבלים בתפקוד, ובשל התועלת שהיא עשויה להביא לאיכות חייהם, יש לעודד שימוש בהם על ידי הפעולות האלה:

- להביא לשינוי בעמדותיהם של זקנים כלפי אימוץ טכנולוגיה ולהעלות בקרבם את המודעות ליתרונות הטמונים בכך.
- להעביר לזקנים שיעורים המותאמים ליכולותיהם ולצורכיהם בנושא שימוש באמצעים טכנולוגיים (שיעורים פרטניים, ליווי סבלני ומתמשך, זמינות לטיפול בבעיות וכדומה).
- לתעדף הכשרה למי שאין להם בן משפחה שיכול לעזור בשימוש באמצעים טכנולוגיים.
- לדאוג להתאמת ממשקי האפליקציות ואתרי האינטרנט הרלוונטיים כך שיהיו ידידותיים לזקנים (בלי פרסומות, התאמת הלחיצות והלחצנים, גופן גדול, סמלים חזותיים ברורים ועוד).
- לרכוש מחשב או טלפון חכם או לסבסד את מימון רכישתם עבור מרותקי בית המתקשים במימון ומעוניינים בכך.
- להכשיר מטפלים סיעודיים ובני משפחה לשמש "סוכני שימוש" עבור זקנים בכל הנוגע לשימוש באמצעים טכנולוגיים.
- להגביר את המאמצים להנגשת הטכנולוגיה לזקנים בשירותים ציבוריים, על ידי הכשרת "נאמן הנגשת טכנולוגיה", שיהיה אחראי להתאמת השירותים הניתנים לזקנים באמצעים טכנולוגיים.
- לעודד זקנים, בייחוד זקנים המוגבלים בתפקוד, להשתמש באמצעים טכנולוגיים לצרכים חברתיים (כגון רשתות חברתיות וחוגים המועברים בווידיאו).
- לעודד פיתוח של אמצעים טכנולוגיים לטיפול אישי על ידי ביצוע מכרזים ותוכניות חלוץ (פיילוט).

תוכן עניינים

1	1. מבוא
5	2. המחקר
5	2.1 מטרת המחקר
5	2.2 שיטות המחקר
7	2.3 הגדרת המשתנים
8	2.4 ניתוח הנתונים
8	2.5 אתיקה
9	3. ממצאים
9	3.1 תשתיות טכנולוגיות – מחשב וטלפון חכם
9	3.2 שימוש באמצעים טכנולוגיים
14	3.3 עמדות כלפי שימוש בטכנולוגיה
16	3.4 בחינת השימוש באמצעים טכנולוגיים, על פי משתני רקע ועמדות
	3.5 קבוצות מיקוד: עמדות של זקנים כלפי שימוש באמצעים טכנולוגיים בכלל, השימוש שהם עושים בהם בפועל, גורמים המעכבים שימוש וגורמים המעודדים שימוש
19	
24	4. מגבלות המחקר
25	5. סיכום ומסקנות
26	6. המלצות
27	עוד פרסומים של המכון בנושא
28	מקורות

רשימת לוחות

6	לוח 1: ניתוח כמותי: סקרי ברוקדייל והסקר החברתי
12	לוח 2: שימוש באמצעים טכנולוגיים, לפי רמת המוגבלות בתפקוד
	לוח 3: מאפייני השימוש באמצעים טכנולוגיים, לפי רמת המוגבלות בתפקוד – ממצאי הסקר החברתי של הלמ"ס, 2019
13	
	לוח 4: שימוש באמצעים טכנולוגיים, לפי רמת המוגבלות בתפקוד – ממצאי הסקר החברתי של הלמ"ס, 2019
14	
15	לוח 5: עמדות כלפי שימוש בטכנולוגיה, לפי רמת המוגבלות בתפקוד

- 16 לוח 6: גרסיה לוגיסטית לניבוי שימוש במחשב או בטלפון חכם, לפי משתני רקע – ממצאי סקר
קהילה לדורות – תושבים
- 17 לוח 7: גרסיה לוגיסטית לניבוי שימוש במחשב או בטלפון חכם, לפי משתני רקע ועמדות כלפי
שימוש בטכנולוגיה – ממצאי סקר קהילה לדורות – תושבים
- 17 לוח 8: גרסיה לוגיסטית לניבוי שימוש במחשב או בטלפון חכם לצרכים רפואיים, לפי מאפייני רקע –
ממצאי סקר קהילה לדורות – תושבים
- 18 לוח 9: גרסיה לוגיסטית לניבוי שימוש במחשב או בטלפון חכם לצרכים רפואיים, לפי מאפייני רקע
ולפי עמדות – ממצאי סקר קהילה לדורות – תושבים
- 19 לוח 10: שימוש ונכונות לשימוש באמצעים טכנולוגיים לצרכים רפואיים – ממצאי סקר זכאי ונדחי
גמלת סיעוד
- 20 לוח 11: טיפולוגיה: מוטיבציה לשימוש בטכנולוגיה; אוריינות דיגיטלית
- 24 לוח 12: גורמים המקדמים וגורמים המעכבים שימוש באמצעים טכנולוגיים, על פי הטיפולוגיה

רשימת תרשימים

- 3 תרשים 1: גורמים המשפיעים על שימוש בטכנולוגיה
- 9 תרשים 2: הימצאות מחשב או טלפון חכם בבית הזקן, לפי רמת המוגבלות בתפקוד – ממצאי סקרי
ברוקדייל
- 10 תרשים 3: זקנים המשתמשים במחשב (יותר משעה בשבוע), לפי רמת המוגבלות בתפקוד – ממצאי
סקרי ברוקדייל
- 11 תרשים 4: שימוש באמצעים טכנולוגיים לפי רמת המוגבלות בתפקוד: ממצאי סקר קהילה לדורות –
תושבים